

Ю.В. Вересенко,
здобувач ДНДІ МВС України

МІСЦЕ І РОЛЬ СУЧАСНОЇ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ В ОНОВЛЕНІЙ СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

У статті досліджено роль Експертної служби в оновленій системі МВС України. Запропоновано авторське бачення системи МВС України в широкому розумінні. Доведено, що сучасне позиціонування Експертної служби МВС України можна охарактеризувати як структурну одиницю Міністерства. Звертається увага на факт дублювання деяких функцій, що здійснюються експертними підрозділами та підрозділами органів досудового розслідування Національної поліції України. На основі здійсненого аналізу нормативно-правової бази, яка регламентує функціонування експертно-криміналістичних підрозділів, виділено ключові особливості функціонування сучасної Експертної служби МВС України в оновленій системі МВС України, які вирізняють її від “міліцейської” Експертної служби.

Ключові слова: Експертна служба МВС України, експертно-криміналістичні підрозділи, дублювання, особливості.

В статье исследована роль Экспертной службы в обновленной системе МВД Украины. Предложено авторское видение системы МВД Украины в широком смысле. Доказано, что современное позиционирование Экспертной службы МВД Украины можно охарактеризовать как структурную единицу Министерства. Обращается внимание на факт дублирования некоторых функций, осуществляемых экспертными подразделениями и подразделениями органов досудебного расследования Национальной полиции Украины. На основе проведенного анализа нормативно-правовой базы, регламентирующей функционирование экспертно-криминалистических подразделений, выделены ключевые особенности функционирования современной Экспертной службы МВД Украины в обновленной системе МВД Украины, которые отличают ее от “милицейской” Экспертной службы.

Ключевые слова: Экспертная служба МВД Украины, экспертно-криминалистические подразделения, дублирование, особенности.

In paper the role of the Expert Service in the updated Ministry of Internal Affairs system of Ukraine is researched. Author's vision of the Ministry of Internal Affairs system of Ukraine in a broad sense is offered. It is proved that modern positioning of the Expert Service of Ministry of Internal Affairs of Ukraine can be characterized as the structural unit of the Ministry. The attention to the fact of duplication of some functions performed by expert divisions and divisions of bodies of pre-judicial investigation of the National Police of Ukraine is paid. On the basis of the carried-out analysis of the regulatory ensuring of the regulation of functioning of expert and criminalistic divisions key features of functioning of the modern the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the updated Ministry of Internal Affairs system of Ukraine which distinguish it from “militia” Expert service are marked out.

Keywords: the Expert Service of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, expert and criminalistic divisions, duplication, features.

Створення в Україні Національної поліції України зумовило не тільки ліквідування міліції, а й реорганізацію та реформування інших органів та структурних підрозділів МВС України. Одним з таких підрозділів стала Експертна служба МВС України, представлена понад 3 тисячами судових експертів, які щорічно виконують понад 300 тисяч експертиз та досліджень за понад 50 напрямками. Зокрема про це на своїй сторінці в мережі інтернет зазначив Міністр внутрішніх справ України А. Аваков: “Метою реформи є побудова за європейським зразком реально незалежної від органів досудового слідства, високопрофесійної, відкритої для суспільного контролю мережі експертних підрозділів, покликаних на ділі виконувати важливу для правової держави місію – сприяти утвердженню справедливого суду в Україні. Це дозволить позбутися традицій, успадкованих ще від радянської міліції, коли керівник слідчого блоку здійснював кураторство експертно-криміналістичними підрозділами, маючи адміністративні важелі впливу на судового експерта та його керівника. Мета реформи досягається шляхом утворення структурно відокремленої Експертної служби МВС, яка буде підпорядковуватися Міністерству внутрішніх справ України, а не органу досудового слідства (поліції). В результаті реформування органів внутрішніх справ слідчі підрозділи, що увійшли до складу центрального органу виконавчої влади – Національної поліції та експертні підрозділи, що залишилися у складі Експертної служби під патронатом МВС, втратять організаційний зв’язок, їх службові взаємовідносини будуть будуватися виключно у формі взаємодії” [1].

Водночас слід зазначити, що під час реформаційних заходів, які супроводжуються змінами в організації і управлінні структурними підрозділами служби, як правило, завжди виникають проблеми прикладного характеру та нормативного забезпечення, саме тому, на нашу думку, дослідження сучасного позиціонування Експертної служби в оновленій системі МВС України, а також виділення ключових відмінностей функціонування сучасної Експертної служби від “міліцейських” експертних підрозділів вбачається необхідним та актуальним.

Розпочинаючи наше дослідження, на нашу думку, доцільно з’ясувати таку категорію, як система Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України). З огляду на викладене вище, звернемо увагу на зміст Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878, відповідно до якого МВС України є центральним органом виконавчої влади (далі – ЦОВВ), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

– міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [2].

Аналізуючи згадані вище сфери, необхідно звернути увагу на те, що на МВС України покладено здійснення саме забезпечення формування державної політики в цих сферах, водночас безпосереднє формування і реалізацію відповідної політики покладено на органи і підрозділи, які входять до сфери управління МВС України.

Так, зокрема, відповідно до ст. 2 Закону України “Про Національну поліцію” завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3, ст. 2].

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про Національну гвардію України” Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи МВС України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [4, ст. 1].

Аналізуючи Закон України “Про Державну прикордонну службу України”, можна зазначити, що відповідно до ст. 1 на Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [5, ст. 1].

Відповідно до Положення про Державну міграційну службу України Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [6].

Аналізуючи Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій можна дійти висновку, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності [7].

Підсумовуючи викладене вище, на нашу думку, в широкому розумінні структуру системи МВС можна відобразити так (див. рис. 1):

Рис. 1. Схема структури Міністерства внутрішніх справ України.

В контексті сучасної системи МВС України доцільним вбачається порівняти її зі структурою старої системи МВС України. Для цього вернімося до наукових джерел.

Так, зокрема, О.В. Скоробагатько, досліджуючи проблематику здійснення наукового забезпечення функціонування системи МВС України до проведення його реформування, тобто до набуття чинності Закону України “Про національну поліцію”, зазначає, що система МВС України – це структурне об’єднання, яке включає в себе державний озброєний орган виконавчої влади – міліцію, внутрішні війська, їх структурні і територіальні підрозділи, які у своїй діяльності підпорядковуються Міністру внутрішніх справ України та забезпечують реалізацію завдань щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, запобігання правопорушенням та їх припинення, охорони і забезпечення громадського порядку, виявлення кримінальних правопорушень, участі у розкритті кримінальних правопорушень та розшуку осіб, які їх вчинили, забезпечення безпеки дорожнього руху, захисту власності від злочинних посягань, охорони та оборони важливих державних об’єктів, матеріально-технічного та військового забезпечення МВС України, супроводження спеціальних вантажів, здійснення пропускового режиму на об’єктах, що охороняються, конвоювання заарештованих і засуджених, охорони обвинувачених під час судового процесу, переслідування і затримання заарештованих і засуджених осіб, які втекли з-під варти, а також ЦОВВ, діяльність якого спрямовується й координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ – МВС України і який забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, ведення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони та оборони особливо важливих державних об’єктів [8, с. 44–45].

Аналізуючи запропоноване визначення, слід акцентувати увагу на тому, що стара система МВС України: 1) складалася з єдиного і одночасно головного ЦОВВ – МВС України, в який було інтегровано державний озброєний орган виконавчої влади – міліцію, а також внутрішні війська; 2) фактично мала досить

високий ступінь мілітаризації штатної чисельності посад; 3) не мала у своєму складі достатньої сукупності тих органів та їх структурних підрозділів, які б забезпечували формування та реалізацію державної політики в сфері внутрішніх справ України відповідно до офіційно закріпленої назви ЦОВВ – МВС України.

Переходячи до з'ясування місця і ролі сучасної Експертної служби в оновленій системі МВС України, а також виділення ключових відмінностей в організації її функціонування, враховуючи отримані нами відомості про стару та сучасну систему МВС України, звернемо увагу на деякі положення відомчих нормативно-правових актів.

Відповідно до п. 7 ч. 4 Положення про Міністерство внутрішніх справ України МВС України відповідно до покладених на нього завдань організовує в межах повноважень, передбачених законом, організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності [2, п. 7].

Враховуючи викладене вище, слід зазначити, що забезпечення функціонування експертних підрозділів, які в своїй сукупності утворюють Експертну службу, знаходиться в компетенції ЦОВВ – МВС України. У зв'язку з цим, на нашу думку, позиціонування Експертної служби МВС України можна охарактеризувати як структурну одиницю МВС України. Водночас слід зазначити, що однією з особливостей функціонування оновленої системи МВС України є те, що посади співробітників Міністерства є цивільними, що обумовлює та визначає цивільний статус функціонування всіх підрозділів Експертної служби МВС України. До початку реформування системи МВС України, Експертна служба була частиною державного озброєного органу виконавчої влади – міліції, саме тому переважна більшість її співробітників були атестовані за посадами і мали, як мінімум, подвійний статус, правоохоронця та судового експерта. Наразі ситуація змінилася на краще, оскільки фахівці служби мають змогу зосередити свій науковий потенціал саме на проведенні судових експертиз.

Говорячи про роль сучасної Експертної служби МВС України в оновленій системі МВС України, на нашу думку, слід проаналізувати та висвітлити основні зміни, які торкнулися її статусу та компетенції. Для цього порівняємо деякі норми Положення про Експертну службу МВС України, яке втратило чинність, та чинного Положення про Експертну службу МВС України:

1. Місце та структура Експертної служби МВС України.

Відповідно до чинного Положення, Експертна служба складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (далі – ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (далі – НДЕКЦ), наприклад Київського обласного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України [9].

Раніше Експертна служба складалася з ДНДЕКЦ МВС України, експертно-криміналістичних підрозділів при головних управліннях, управліннях МВС України в АР Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі та на транспорті [10].

Як наслідок, за результатами проведення реформаційних заходів змінилася не тільки кількість територіальних підрозділів Експертної служби МВС України за рахунок ліквідування НДЕКЦ на транспорті (шість підрозділів), що дозволило усунути фактичне дублювання експертно-криміналістичних функцій в межах компетенції обласних територіальних підрозділів, а й, що особливо важливо, досягти повноцінної незалежності функціонування Експертної служби через підпорядкування її структурних підрозділів різним, в порівнянні з підрозділами органів досудового розслідування, ЦОВВ. Зокрема сьогодні Експертна служба

підпорядкована виключно МВС України, а органи досудового розслідування – Національній поліції України.

2. Основні напрями діяльності Експертної служби МВС України.

Здійснений порівняльний аналіз Положень дозволяє говорити про те, що оновлена Експертна служба МВС України є системою державних спеціалізованих установ судової експертизи, діяльність якої спрямовується і координується Міністерством внутрішніх справ України. Експертна служба МВС України безпосередньо підпорядковується Міністру внутрішніх справ України. Що стосується статусу мілітаризованої Експертної служби МВС України, то вона визначалася як система державних спеціалізованих установ, яка відповідно до Законів України “Про судову експертизу” [11] та “Про міліцію” [12] здійснювала судово-експертну діяльність, забезпечувала участь спеціалістів в оперативно-розшукових заходах, слідчих та інших процесуальних діях і належала до сфери управління МВС України, а її територіальні підрозділи – НДЕКЦ при головних управліннях, управліннях МВС України в АР Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі були ще й в оперативному підпорядкуванні таких управлінь.

З огляду на зазначене вище слід звернути увагу на те, що сучасна Експертна служба – це сукупність установ судової експертизи, на відміну від “міліцейської” Експертної служби, яка поряд з проведенням судових експертиз повноцінно здійснювала експертно-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів. Хочемо зосередити увагу на тому, що це одна з основних відмінностей, яка вирізняє статус оновленої Експертної служби.

Простіше кажучи, головний напрям діяльності оновленої Експертної служби має знаходити свій зовнішній прояв саме у здійсненні судово-експертних досліджень, відповідно посадові особи, задіяні у виконанні зазначених експертиз, повинні в обов’язковому випадку мати статус судового експерта. Раніше, здійснюючи експертно-криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів, посадові особи Експертної служби повинні були мати статут спеціаліста, крім того, ще раз наголосимо, що враховуючи мілітаризований характер служби, її співробітники додатково мали статус правоохоронця.

Тож, на перший погляд, різниця в основних напрямках діяльності і, як наслідок, статусі служби загалом та її співробітників зокрема визначена відомчими нормативно-правовими актами досить точно, вона очевидна та цілком закономірна, враховуючи намір “реформаторів” здійснити демілітаризацію Експертної служби, зробити акцент функціонування служби саме на здійсненні судової експертизи, відокремити її від будь-якого управлінського впливу з боку органів, підрозділів чи посадових осіб сфери досудового розслідування, чим досягти унеможливлення здійснення впливу на хід та результати проведення судових експертиз фахівцями експертних підрозділів.

Однак у ч. 3 чинного Положення зазначено, що одним з основних завдань служби є забезпечення залучення працівників до досудового розслідування та судового розгляду. Водночас в ч. 4 зазначеного вище відомчого нормативно-правового акта вказується на те, що Експертна служба окрім проведення судової експертизи, забезпечує участь своїх спеціалістів в слідчих (розшукових) діях [9].

Ситуація, яка склалася після розатестування Експертної служби МВС України і виведення її зі складу поліції досить неоднозначна та суперечлива, оскільки, з одного боку, основна сутність реформування служби полягала саме у створенні реально незалежного підрозділу судової експертизи шляхом виведення його із будь-якого підпорядкування чи/або управлінського впливу поліції, а з іншого – нормами Положення на фахівців служби покладено обов’язок здійснення

проведення, наприклад, оглядів місць скоєння злочинів у складі слідчо-оперативних груп.

Справа в тому, що зі створенням Національної поліції України частина функцій “міліцейської” Експертної служби МВС України, а саме здійснення оглядів місць скоєння злочинів, було передано поліцейським органам досудового розслідування. Тобто відбулося розмежування стадій пошуку, виявлення, вилучення та фіксації речових доказів, яке тепер здійснюється інспекторами-криміналістами секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій органів досудового розслідування Національної поліції України, та стадії безпосереднього їх дослідження в рамках проведення судової експертизи, яке здійснюється судовими експертами Експертної служби МВС України. У зв'язку з цим, вважаємо, що сутність зазначеного нами протиріччя очевидна: по-перше, наразі здійснюється дублювання функцій підрозділами різних ЦОВВ, а саме МВС України та Національної поліції України; по-друге, виникає юридична прогалина регламентування залучення цивільних працівників Експертної служби до процесу розкриття, розслідування злочинів та правопорушень, оскільки відповідно до ст. 23 Закону України “Про Національну поліцію” [3, ст. 23] вживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень, здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події, здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності, відносяться до повноважень поліцейських.

Додатково ускладнює ситуацію ще й положення чинної Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події (далі – Інструкція), затвердженої наказом МВС України від 3 листопада 2016 року. Справа в тому, що ця Інструкція визначає порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на деякі її положення.

Відповідно до п. 3 розділу 1 Інструкції, спеціалісти – це інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а у разі створення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів, які входять до структури відповідних органів досудового розслідування (інспектори-криміналісти), та працівники Експертної служби МВС України у складі пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонам кримінального провадження під час досудового розслідування [13].

Відповідно до п. 4 розділу 2 Інструкції інспектори-криміналісти, які залучаються до участі у проведенні огляду місця події, повинні мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення та упакування слідової та іншої криміналістичної інформації [13].

Відповідно до Положення про Національну поліцію України одним із основних завдань Національної поліції України є реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відповідно до покладених завдань Національна поліція України здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності [14].

Тож, з огляду на викладене вище хочемо зазначити, що Інструкція містить у своєму змісті неточності, які проявляються в тому, що обов'язок здійснення технічного забезпечення проведення огляду місця події, а також надання консультативної допомоги слідчому, на нашу думку, має покладатися виключно на спеціалістів (інспекторів-криміналістів) підрозділів органу досудового розслідування Національної поліції України.

Окрім того, необхідно звернути увагу на те, що деякі положення Інструкції суперечать основній меті реформування Експертної служби МВС України в частині, яка стосується виведення її співробітників з під будь-якого управлінського впливу з боку уповноважених посадових осіб органів досудового розслідування Національної поліції України під час виконання своїх посадових прав та обов'язків. Так, зокрема, відповідно до п. 2 ч. 2 розділу 4 Інструкції, прибувши для участі в огляді, спеціалісти отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду місця події, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, які стосуються використання їх спеціальних знань [13]. Таким чином, підпорядкованість спеціалістів слідчому під час здійснення огляду місця події, з нашої точки зору, очевидна.

Отже, підсумовуючи наше дослідження, слід виділити ключові особливості функціонування сучасної Експертної служби МВС України в оновленій системі МВС України, які вирізняють її від "міліцейської" Експертної служби, зокрема: 1) працівники експертних підрозділів здійснюють свої повноваження незалежно від мілітаризованих підрозділів органів досудового розслідування, шляхом розмежування їх підпорядкування в оновленій системі МВС України різним ЦОВВ – МВС та Національної поліції України. Раніше вказані підрозділи були складовими державного озброєного органу виконавчої влади – міліції; 2) цивільний статус працівників Експертної служби, який обумовлює виконання виключно передбачених за посадою обов'язків, в тому числі судового експерта, тобто зменшилась кількість "другорядного" навантаження на правоохоронця; 3) ключовий напрям функціонування – виконання судових експертиз; 4) зменшилась кількість експертно-криміналістичних підрозділів за рахунок ліквідування експертно-криміналістичних підрозділів на транспорті (6 підрозділів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МВС: Реформа Експертної служби / А.Б. Аваков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/920914231332017>
2. Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Стор. 43. – Ст. 2972.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – № 40–41. – Стор. 1970. – Ст. 379.
4. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 17. – Стор. 1216. – Ст. 594.
5. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 27. – Ст. 208.
6. Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 360 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 69. – Стор. 23. – Ст. 1923.

7. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Стор. 46. – Ст. 154.

8. *Скоробагатько О.В.* Адміністративно-правове регулювання наукового забезпечення функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.В. Скоробагатько ; ДНДІ МВС України. – К., 2016. – 220 с.

9. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343.

10. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 09.08.2012 № 691.

11. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 28. – Ст. 232.

12. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 4. – Ст. 20.

13. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та працівників та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339.

14. Положення про Національну поліцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877.

Отримано 10.06.2016